

Ενότητα 1 η (Στ.1-25) ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Στίχοι 1–13: Επίκληση στη Μούσα. Παρουσίαση του Οδυσσέα. Η τύχη των συντρόφων του. Δεύτερη επίκληση.

Στίχοι 14–19: Η παραμονή του Οδυσσέα στο νησί της Καλυψώς.

Στίχοι 20–25: Η επιστροφή του ήρωα στην πατρίδα του. Ο ρόλος των θεών.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο ποιητής αρχίζει το έπος παρακαλώντας τη Μούσα να του εξιστορήσει τις περιπέτειες του κεντρικού ήρωα, του οποίου η ταυτότητα αποκαλύπτεται σταδιακά. Πληροφορούμαστε λοιπόν για τις περιπλανήσεις του Οδυσσέα σε διάφορους τόπους και για την τύχη των συντρόφων του που χάθηκαν από δική τους απερισκεψία, επειδή έφαγαν τα βόδια του θεού Ήλιου. Στη συνέχεια ο Όμηρος αναφέρει ότι η Καλυψώ κρατάει τον Οδυσσέα «αιχμάλωτο» στο νησί της, θέλοντας να τον κάνει άντρα της. Οι θεοί αποφασίζουν να επιστρέψει στην Ιθάκη· εκεί όμως θα αντιμετωπίσει νέες περιπέτειες. Τέλος, ο ποιητής κάνει λόγο για τη συμπάθεια των θεών προς τον Οδυσσέα, με εξαίρεση τον Ποσειδώνα που είναι οργισμένος με τον ήρωα.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Η παρουσίαση του κεντρικού ήρωα γίνεται σταδιακά στο Προοίμιο, μέχρι την τελική αποκάλυψη του ονόματός του στον στίχο 24. Ο ποιητής αρχικά χαρακτηρίζει τον ήρωα «πολύτροπο». Πρόκειται για έναν άνθρωπο πολυταξιδεμένο, πολύπαθο και ευφυέστατο. Ο Οδυσσέας γίνεται σύμβολο του αρχαίου ανθρώπου, καθώς συγκεντρώνει στο πρόσωπό του τα ιδανικά της εποχής του: έχει αποκτήσει γνώσεις ταξιδεύοντας σε πολλούς τόπους και γνωρίζοντας διάφορες ανθρώπινες συμπεριφορές (στ.4), έχει πλούσια εμπειρία από τη ζωή (στ.5). Ταυτόχρονα παρουσιάζεται φιλεύσπλαχνος και αλληλέγγυος προς τους συντρόφους του, πραγματικός φίλος, άνθρωπος που υπολογίζει και αγαπά το συνάνθρωπό του, αφού έκανε καθετί για να τους σώσει (στ.6-8). Ακόμη είναι φιλόπατρις (στ.15) και πιστός στην οικογένειά του, καθώς δεν υποκύπτει σε όσα του υπόσχεται η Καλυψώ (στ.16) αλλά ονειρεύεται μόνο την επιστροφή. Στις εξαιρετικές ικανότητες και αρετές του οφείλεται ο σταθερός χαρακτηρισμός που του αποδίδει ο Όμηρος «θεϊκός». Ο Οδυσσέας αποτελεί μια μεγάλη μορφή της παγκόσμιας λογοτεχνίας που ενέπνευσε πολλούς μεταγενέστερους συγγραφείς και καλλιτέχνες. Έγινε σύμβολο του πανέξυπνου ανθρώπου που βρίσκει τρόπους να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Κυκλικό σχήμα

Στο στίχο 1 («τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο να μου ανιστορήσεις...») και στους στίχους 12–13 («Από όπου θες, θεά, ξεκίνα...») ο ποιητής επικαλείται τη Μούσα. Το κυκλικό σχήμα τονίζει το ρόλο που παίζει η Μούσα στην αφήγηση της ιστορίας.

Προϊδεασμός

Ο ποιητής μας πληροφορεί για γεγονότα που θα συμβούν αργότερα.

στ. 7–11: Στο νησί του Ήλιου χάνονται οι σύντροφοι του Οδυσσέα εξαιτίας της προσβολής προς το θεό Ήλιο (ραψωδία μ)

στ. 16–19: Η Καλυψώ κρατάει στο νησί της τον ήρωα παρά τη θέλησή του (ραψωδία ε)

στ. 20–21: Οι θεοί αποφασίζουν να επιστρέψει τελικά ο Οδυσσέας στην πατρίδα του (ραψωδία ν)

στ. 22: Οι περιπέτειες του Οδυσσέα θα συνεχιστούν και στην Ιθάκη (ραψωδία χ).

In medias res

Ο ποιητής δεν αφηγείται τα γεγονότα με τη χρονική σειρά που έγιναν. Ξεκινάει από τη μέση της ιστορίας, όταν ο Οδυσσέας έχει φτάσει στο νησί της Καλυψώς.

Το προοίμιο της Οδύσσειας μπορεί να χωριστεί σε δύο τμήματα.

Στο πρώτο ο ποιητής: α) επικαλείται – παρακαλεί τη Μούσα, β) δίνει τα κύρια γνωρίσματα του κεντρικού ήρωα, γ) μιλάει για τις συνέπειες των ανθρώπινων λαθών, δ) υπονοεί ότι δεν θα διηγηθεί τα γεγονότα με τη χρονολογική τους σειρά («από όπου θες, θεά, ξεκίνα την αυτήν την ιστορία»)

Στο δεύτερο μέρος του προοιμίου ο ποιητής μας πληροφορεί για: α) την επιστροφή των πολεμιστών του τρωικού πολέμου στην πατρίδα τους εκτός από τον Οδυσσέα, β) τον ακούσιο εγκλεισμό του ήρωα στο νησί της Καλυψώς γ) το αίσιο τέλος του έπους (οι θεοί θα επιτρέψουν το γυρισμό του στην πατρίδα), δ) τους νέους αγώνες που θα δώσει εκεί, ε) το θυμό του Ποσειδώνα, στ) την ταυτότητα του ήρωα.

Ενότητα 5η (Στ.361-497)
ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΙ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ ΜΕΤΑ ΤΟ ΔΙΑΛΟΓΟ
ΠΡΩΤΗ ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ

Στίχοι 361-409: Ο Φήμιος τραγουδάει το νόστο των Αχαιών. Η εμφάνιση της Πηνελόπης.

Στίχοι 410-467: Ο διάλογος του Τηλέμαχου με τους μνηστήρες

Στίχοι 473-498: Ο Τηλέμαχος αποσύρεται.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Ο αοιδός Φήμιος τραγουδάει στους μνηστήρες την επιστροφή των Αχαιών στην πατρίδα. Η Πηνελόπη ακούει το τραγούδι, συγκινείται και κατεβαίνει στη μεγάλη αίθουσα. Εκεί, ζητάει από το Φήμιο να σταματήσει γιατί το τραγούδι αυτό τη στενοχωρεί. Ο Τηλέμαχος παίρνει το λόγο και μαλώνει τη μητέρα του λέγοντάς της ότι δεν φταίει ο αοιδός που τραγουδάει τα βάσανα των ανθρώπων αλλά ο Δίας που τους στέλνει συμφορές. Της υπενθυμίζει ότι πρέπει να φροντίζει μόνο τις δουλειές του σπιτιού και να αφήσει τους άντρες να ασχοληθούν με τις ανδρικές υποθέσεις. Η Πηνελόπη αποσύρεται στην κάμαρά της. Στη συνέχεια ο Τηλέμαχος απευθύνεται στους μνηστήρες και τους προειδοποιεί ότι την επόμενη ημέρα θα συγκαλέσει συνέλευση και ότι θα τους διώξει από το παλάτι. Πρώτος του επιτίθεται ο Αντίνοος και τον κατηγορεί ότι είναι θρασύς, ενώ τον καταριέται να μη γίνει ποτέ βασιλιάς της Ιθάκης. Ο γιος του Οδυσσέα του απαντά ότι δεν τον ενδιαφέρει ο θρόνος αλλά η εξουσία μέσα στο σπίτι του. Ο Ευρύμαχος, με διπλωματία και προσπαθώντας να εκτονώσει την κατάσταση, αλλάζει το θέμα και τον ρωτά για τον ξένο. Ο Τηλέμαχος διηγείται την πλαστή διήγηση του Μέντη, κρύβοντάς τους την αλήθεια για την θεά Αθηνά. Έπειτα συνεχίζεται το γλέντι. Τέλος, ο Τηλέμαχος αποσύρεται στα διαμερίσματά του, όπου τον περιποιείται η γριά παραμάννα του, η Ευρύκλεια. Ο ίδιος, άγρυπνος, μελετά όλο το βράδυ το ταξίδι που τον συμβούλεψε η θεά.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Πηνελόπη: Η παρουσία της Πηνελόπης είναι μεγαλόπρεπη κι επιβλητική. Είναι όμορφη, μυαλωμένη, διακριτική αλλά και υπερήφανη στις κινήσεις και στα λόγια της. Είναι ευαίσθητη, πιστή κι αφοσιωμένη στο σύντροφό της Οδυσσέα, γεγονός που φαίνεται από την ταραχή που της προκαλεί το τραγούδι του Φήμιου. Με το θρήνο της (στ.405) εκφράζει τη μεγάλη αγάπη που τρέφει για το σύζυγό της. Ακόμη δείχνει έκπληξη αλλά και σεβασμό στις απόψεις του γιου της. Είναι έξυπνη και νιώθει ότι ο Τηλέμαχος μεγαλώνει και ωριμάζει, γι' αυτό και δεν αντιδρά στην απότομη συμπεριφορά του.

Τηλέμαχος: Ο Τηλέμαχος εδώ φαίνεται να βγαίνει από ένα λήθαργο. Παρουσιάζεται θαρρετός και τολμηρός, ώριμος και δυναμικός. Με σταθερότητα εκφράζει τις απόψεις του, τόσο στην Πηνελόπη όσο και στους μνηστήρες. Η απάντησή του προς τον Αντίνοο για το βασιλικό αξίωμα (στ.434-445) καθώς και η απόκρυψη της πραγματικής ταυτότητας του

Μέντη (στ.461-468) φανερώνουν εξυπνάδα και ευελιξία. Σε όλη την ενότητα κυριαρχεί η μετάβασή του από την ανωριμότητα στην ενηλικίωση.

Αντίνοος: Είναι ο πιο θρασύς από τους μνηστήρες. Παρουσιάζεται παράλογος, καθώς κατηγορεί τον Τηλέμαχο για έπαρση, τη στιγμή που αυτός και οι υπόλοιποι μνηστήρες σπαταλούν αναίσχυντα την ξένη περιουσία.

Ευρύμαχος: Είναι ο δεύτερος σε σπουδαιότητα μνηστήρας μετά τον Αντίνοο. Μιλά στον Τηλέμαχο σε ήπιο τόνο, με διπλωματία, προκειμένου να του αποσπάσει πληροφορίες για τον ξένο. Πίσω όμως από αυτή τη γλυκύτητα κρύβεται θράσος και ειρωνεία που φαίνεται στο στίχο 453 όπου αποκαλεί τον Τηλέμαχο «ωραίε και γενναίε εσύ».

ΤΕΧΝΙΚΗ

Η είσοδος της Πηνελόπης

Στην ενότητα αυτή ο ποιητής εισάγει ένα νέο πρόσωπο, την Πηνελόπη, με εντυπωσιακό, σχεδόν κινηματογραφικό τρόπο: όλοι βρίσκονται στη μεγάλη αίθουσα και ακούν το τραγούδι του Φήμιου. Η Πηνελόπη κατεβαίνει τη σκάλα αργά και γεμάτη μεγαλοπρέπεια, ενώ δυο υπηρέτριες τη συνοδεύουν. Η βασίλισσα στέκεται στη μεγάλη κολόνα και με μια χαριτωμένη και περήφανη κίνηση τακτοποιεί τη μαντίλα της. Ο Όμηρος περιγράφοντας με έντονη θεατρικότητα τις κινήσεις της Πηνελόπης, σκιαγραφεί την προσωπικότητα της ηρώιδας.

Διάλογος

Στην ενότητα αυτή εκτός από τις περιγραφές (του παλατιού, της εισόδου της Πηνελόπης, του δωματίου) κυριαρχεί ο διάλογος. Ο Τηλέμαχος μιλάει με τη μητέρα του και με τους δύο μνηστήρες ξεχωριστά (Αντίνοο και Ευρύμαχο). Με τον τρόπο αυτό ο ποιητής κάνει το κείμενό του πιο ζωντανό και ενδιαφέρον.

Προϊδεασμός

στ. 416-420: Ο Τηλέμαχος μας προετοιμάζει για τη συνέλευση των Ιθακησίων (ραψωδία γ)

στ. 423-425: Ο Τηλέμαχος, προειδοποιώντας τους μνηστήρες, μας προϊδεάζει για τη μνηστηροφονία (ραψωδία χ).

στ. 498: Οι σκέψεις του Τηλέμαχου μας προετοιμάζουν για το ταξίδι του (ραψωδία γ)

Ειρωνεία

στ. 439-442: Ο Τηλέμαχος, ενώ γνωρίζει ότι οι θεοί είναι με το μέρος του, λέει ότι υπάρχουν πολλοί άλλοι Αχαιοί εκτός από τον ίδιο για να πάρουν την εξουσία, αφού ο Οδυσσέας είναι νεκρός.

στ. 450-452: Ο Ευρύμαχος εύχεται να μην πάρει ποτέ κανείς την περιουσία του Τηλέμαχου, τη στιγμή που ο ίδιος και οι άλλοι μνηστήρες κατασπαταλούν το βιος του Οδυσσέα.

Επιβράδυνση

Στους στίχους 480-485 υπάρχουν πληροφορίες για την Ευρύκλεια. Σκοπός της επιβράδυνσης είναι να εκτονωθεί η ένταση που δημιουργήθηκε από την αντιπαράθεση Τηλέμαχου - μνηστήρων.

Ενότητα 8^η (Στ. 165-251)
ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΚΑΛΥΨΩΣ-ΟΔΥΣΣΕΑ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Η Καλυψώ Βρίσκει τον Οδυσσέα κοντά στη θάλασσα να κλαίει και του λέει ότι είναι ελεύθερος να γυρίσει στην πατρίδα του. Ο Οδυσσέας την αντιμετωπίζει με δυσπιστία. Ακολουθεί δείπνο στη σπηλιά της Καλυψώς, όπου η νεράιδα προσπαθεί να τον μεταπείσει. Στην προσπάθειά της αυτή, του μιλάει για τις νέες περιπέτειες που θα συναντήσει, του προσφέρει την αθανασία και συγκρίνει τον εαυτό της με την Πηνελόπη. Ο Οδυσσέας εμμένει στην απόφασή του να επιστρέψει στο σπίτι του. Ο ήλιος δύει και η νύχτα τους βρίσκει αγκαλιασμένους.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Καλυψώ: Η μεγάλη της αγάπη για τον Οδυσσέα φανερώνεται στο ξέσπασμά της εναντίον των θεών (στ. 132-144) και στην προσπάθεια που κάνει να τον κρατήσει κοντά της προσφέροντάς του την αθανασία (στ. 229-230). Συμπεριφέρεται με πάθος, σαν ερωτευμένη γυναίκα. Παρουσιάζεται αρκετά αντιφατική με συμπεριφορά ερωτευμένης γυναίκας. Ενώ προηγουμένως ξέσπασε και φώναζε, τώρα δείχνει συμπάθεια, κατανόηση και συγκατάβαση στον Οδυσσέα. Κάνει δύο πράγματα καινούρια: α) Δείχνει κατανόηση για την κατάσταση του Οδυσσέα που δεν το έκανε πριν, και β) παρουσιάζει την απόφαση σαν δική της. Αφού απέτυχε να τον κερδίσει, θέλει να τον κάνει να έχει τουλάχιστον μια καλή ανάμνηση γι' αυτήν.

Οδυσσέας: Στην αρχή (στ. 167-175) βρίσκεται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση. Περνά τον καιρό του δίπλα στη θάλασσα, με κλάματα και θρήνους. Παρουσιάζεται αδύναμος (στ. 171-172) και δύσπιστος απέναντι στην Καλυψώ (στ. 190-198). Αντιδρά έξυπνα και δεν συγκρίνει την Πηνελόπη με τη νεράιδα (στ. 238-241). Είναι υπομονετικός, επίμονος και με μεγάλη ψυχική αντοχή (στ. 244-248), προκειμένου να γυρίσει στην πατρίδα του. Ο Οδυσσέας εμφανίζεται για πρώτη φορά άμεσα στην Οδύσσεια και όχι μέσα από αφηγήσεις ή αναφορές άλλων. Αφού στα προηγούμενα μας παρουσίασε κάθε δυνατή όψη του Οδυσσέα, μέσα από τις μαρτυρίες των άλλων, μας τον παρουσιάζει τελικά αυτοπροσώπως και μάλιστα με έναν τρόπο που έρχεται σε αντίθεση με την ηρωική μορφή του. Ο ποιητής προτιμά να μας πρωτοπαρουσιάσει έναν Οδυσσέα ολότελα ανθρώπινο, ένα ψυχικό ράκος. Το μεγαλείο του θα το δώσει σταδιακά στις επόμενες ραψωδίες. Αν στην Ιλιάδα ο ηρωισμός είναι το κύριο χαρακτηριστικό των προσώπων, στην Οδύσσεια δεν αρκεί. Χρειάζεται και ο συναισθηματικός πλούτος. Ο Οδυσσέας παρουσιάζεται με δύο μορφές: α) από τη μια μεριά φαίνεται αδύναμος, αβοήθητος, ένα ψυχικό ράκος, και β) από την άλλη τον βλέπουμε να μην παρασύρεται. Σκέφτεται τα λόγια της Καλυψώς. Ζητάει όρκο για να την πιστέψει. Δεν πανηγυρίζει, φυλάγεται. Επομένως, παρουσιάζεται ανθρώπινος, χωρίς ψεύτικες εξιδανικεύσεις.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Διάλογος

Στην ενότητα αυτή, ο Όμηρος χρησιμοποιεί το διάλογο βάζοντας την Καλυψώ και τον Οδυσσέα να συνομιλούν. Έτσι σπάει τη μονοτονία της αφήγησης, υπάρχει ζωντάνια και έντονη θεατρικότητα. Ο διάλογος δεν έχει τη μορφή λόγου-αντίλογου, αλλά τονίζεται η αντίθεση της λύπης της θεάς για την αποχώρηση του Οδυσσέα και της χαράς και της λαχτάρας του Οδυσσέα να ξεκινήσει το ταξίδι που θα τον φέρει κοντά στην οικογένειά του. Ο διάλογος κλείνει με την τελευταία προσπάθεια της Καλυψώς να κρατήσει κοντά της τον Οδυσσέα με μια ακόμη πρόταση που όμως δεν καρποφορεί. Ο διάλογος αυτός είναι μια από τις ωραιότερες αναμετρήσεις ανάμεσα σε θεό και άνθρωπο. Αυτό που ξεχωρίζει είναι ότι ο θεός έχει κατεβεί στο επίπεδο του ανθρώπου, έχει πάθη, ζήλια, ανασφάλειες, ανθρώπινες αδυναμίες, ενώ ο θνητός έχει θεϊκή αποφασιστικότητα και σταθερότητα. Παρακολουθούμε ότι δεν υπάρχει σκηνή αποχωρισμού ανάμεσα στο ζευγάρι. Ο αποχωρισμός έγινε την τελευταία νύχτα πριν την έναρξη κατασκευής της σχεδίας.

Ενότητα 11^η (Στ. 139-259) ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΟΔΥΣΣΕΑ – ΝΑΥΣΙΚΑΣ

Στίχοι 139–159: Ο μονόλογος του Οδυσσέα.

Στίχοι 160–259: Η συνομιλία Οδυσσέα και Ναυσικάς. Οι οδηγίες στις ακόλουθές της.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ

Καθώς τα κορίτσια παίζουν, η Αθηνά επεμβαίνει και φροντίζει να πέσει η μπάλα τους στο ποτάμι. Οι κοπέλες αρχίζουν να φωνάζουν, με αποτέλεσμα να ξυπνήσει ο Οδυσσέας. Προσπαθώντας να καταλάβει πού βρίσκεται, εμφανίζεται γυμνός μπροστά τους και τις τρομάζει. Η Ναυσικά μένει ατάραχη. Ο Οδυσσέας την πλησιάζει και ζητάει τη βοήθειά της. Η βασιλοπούλα προστάζει τις ακόλουθές της να τον πλύνουν στο ποτάμι, ο ίδιος όμως αρνείται και κάνει μόνος το λουτρό του. Η Αθηνά προσθέτει χάρη και ομορφιά στον ήρωα. Η Ναυσικά εκφράζει το θαυμασμό της για τον ξένο και δίνει εντολές να του προσφέρουν φαγητό.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Οδυσσέας: Ξυπνάει ταραγμένος και προσπαθεί να καταλάβει πού βρίσκεται, γρήγορα όμως ανακτά το θάρρος του και με αποφασιστικότητα πηγαίνει να δει από πού προέρχονται οι φωνές (στ. 149-159). Τον διακρίνει το αίσθημα της ντροπής, καθώς σκεπάζει τη γύμνια του (στ. 161-162). Με σύνεση, εξυπνάδα και διακριτικότητα μιλάει στη Ναυσικά, προσπαθώντας να κερδίσει τη συμπάθειά της.

Ναυσικά: Αντιμετωπίζει με θάρρος και αυτοπεποίθηση τον εξαθλιωμένο και γυμνό Οδυσσέα (στ. 173-175). Είναι ευγενική (στ. 229), φιλόξενη και, παρά τη νεαρή της ηλικία, συμβουλεύει τον ξένο με μεγάλη ωριμότητα.

ΤΕΧΝΙΚΗ

Μονόλογος Οδυσσέα: Στους στ. 150-159 ο Οδυσσέας ξυπνάει ταραγμένος και μονολογεί προσπαθώντας να καταλάβει πού βρίσκεται.

Στους στ. 185-227 ο Οδυσσέας α) παρουσιάζεται στη Ναυσικά ως ικέτης (στ. 185/206), β) της απευθύνει φιλοφρονήσεις (στ. 185-206), γ) μιλάει για τα βάσανά του (στ. 207-212), δ) διατυπώνει τα αιτήματά του (στ. 217-220), ε) κλείνει το λόγο του με ευχές (στ. 221-227).

Λόγος της Ναυσικάς (στίχ. 229-241): α) Συνοψίζει την εντύπωση που της προκάλεσε ο λόγος του Οδυσσέα και ανταποδίδει τον έπαινο. β) Τον παρηγορεί ανάγοντας στο Δία τη μοίρα του καθενός και πρέπει να υπομείνει τη δική του. γ) Ικανοποιεί τα μικρά αιτήματά του. δ) Του δίνει πρόσθετες πληροφορίες για το όνομα των κατοίκων, για τη δική της ταυτότητα, για τον πατέρα της. Άρα, ο λόγος της είναι καίριος και αντίστοιχος προς το λόγο του Οδυσσέα: έπαινος-παρηγορία-εξασφάλιση-πληροφορίες.

Πλατιά παρομοίωση: Στους στ. 163-169 ο ποιητής κάνει μια πλατιά παρομοίωση, αναφερόμενος στον Οδυσσέα. Παρομοιάζει τον ήρωα με πεινασμένο λιοντάρι που ψάχνει να βρει τροφή σε κοπάδια με άγρια και ήμερα ζώα. Με την ίδια τόλμη βγαίνει και ο Οδυσσέας μπροστά στα κορίτσια, γιατί τον πιέζει η ανάγκη. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «σαν το ... σε μάντρα φυλαγμένη» (στ. 163-167). β) δεικτικό μέρος: «παρόμοιος ... η ανάγκη» (στ. 168-169). γ) κοινός όρος: είναι η ανάγκη για εξεύρεση τροφής.

Στους στ. 198-206 ο Οδυσσέας αναφέρεται στην ομορφιά της Ναυσικάς και στην έκπληξη που του προκαλεί η εμφάνισή της παρομοιάζοντάς την με ένα πανέμορφο βλαστάρι φοινικιάς που είχε δει κάποτε στη Δήλο. Η ανάλυση της παρομοίωσης: α) αναφορικό μέρος: «ω ναι ... ωραίος βλαστός» (στ. 198-204). β) δεικτικό μέρος: «έτσι και σένα ... ν' ακουμπήσω» (στ. 205-206). γ) κοινός όρος: η κατάπληξη που προκάλεσε στον ήρωα η θέα της ομορφιάς.

Ο ρόλος/η λειτουργία των παρομοιώσεων (φωτίζουν τη ζητούμενη εικόνα, συμπληρώνουν και πλουτίζουν την περιγραφή....)

Στοιχεία Θεωρίας

Σελ. 21 (σχόλιο 5)

Η **Μοίρα** ορίζει μερίδιο συμφορών για τον καθέναν, όμως όσοι αδικούν επαυξάνουν τις συμφορές τους ξεπερνώντας έτσι τη μοίρα τους. Σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις οι θεοί προειδοποιούν τους θνητούς (όπως, για παράδειγμα, τον Αίγισθο) να σταματήσουν τις ανομίες τους, γιατί τους περιμένει συμφορά· αν δεν πειθαρχήσουν, αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους και τιμωρούνται. Η δήλωση αυτή (η ευθύνη των ανθρώπων για τις πράξεις τους) βρίσκει πολλές εφαρμογές στην Οδύσσεια · αποτελεί έτσι τη βασική ηθική αρχή της, το καταστατικό της.

Σελ. 24

Θεϊκός ανθρωπομορφισμός: Οι αρχαίοι Έλληνες φαντάζονταν τους θεούς τους παρόμοιους με τους ανθρώπους.

Αυτό δεν σημαίνει μόνο ότι τους φαντάζονταν με ανθρώπινη μορφή, αλλά και ότι σκέφτονταν, αισθάνονταν, μιλούσαν και ενεργούσαν όπως οι άνθρωποι, σε ανώτερο όμως βαθμό· διαφορετική φαντάζονταν μόνο την τροφή τους (έτρωγαν αμβροσία και έπιναν νέκταρ) και τους θεωρούσαν αθάνατους. Η κοινωνία τους ήταν αναπαράσταση της ανθρώπινης κοινωνίας της ομηρικής εποχής, που είχε χαρακτήρα πατριαρχικό (πατριαρχική χαρακτηρίζεται μια κοινωνία ή μια οικογένεια στην οποία κυρίαρχη θέση έχει ο πατέρας).

Επικοινωνούσαν με τους θνητούς **α)** με **ενανθρώπιση**, παίρνοντας τη μορφή κάποιου συγκεκριμένου ανθρώπου· ή **β)** (σπανιότερα) παρουσιάζονταν με το πραγματικό τους (υποτίθεται) πρόσωπο, οπότε μιλούμε για **θεϊκή επιφάνεια**, για αυτοπρόσωπη δηλαδή εμφάνιση του θεού· **γ)** συχνά όμως γίνεται λόγος και για **αθέατη θεϊκή βοήθεια** (ως θεϊκή φώτιση ή συμπαράσταση κ.τ.ό.)

Αφηγηματικές τεχνικές στην Οδύσσεια

Ο ποιητής άλλοτε αφηγείται ο ίδιος σε τρίτο πρόσωπο και άλλοτε οι ήρωές του σε πρώτο πρόσωπο· ζωντανεύουν έτσι οι ήρωες μπροστά μας με τον διάλογο (ή με μονόλογο) και δραματοποιούν την αφήγηση, σαν να δίνουν παράσταση. Οι δύο αυτές τεχνικές της αφήγησης (αφηγηματικές τεχνικές), η τριτοπρόσωπη και η πρωτοπρόσωπη /διαλογική/ δραματική, εναλλάσσονται· επικρατέστερη είναι η δεύτερη (δηλαδή η πρωτοπρόσωπη).

Χαρακτηριστικά και περιγραφικά επίθετα

Τα επίθετα είναι συχνά στα ομηρικά έπη και αποδίδουν ουσιαστικές ιδιότητες στα πρόσωπα και στα πράγματα που συνοδεύουν. Άλλοτε τονίζουν μια χαρακτηριστική τους ιδιότητα (είναι δηλαδή χαρακτηριστικά επίθετα, π.χ. «τον άντρα τον πολύτροπο», «ο ξακουστός Ορέστης») και άλλοτε προβάλλουν μια εικόνα τους (είναι δηλαδή περιγραφικά επίθετα, π.χ. «στις θολωτές σπηλιές», «την καλλιπλόκαμη νεράιδα»).

Προοικονομία - προΐδεασμός

Η συστηματική προετοιμασία για τα επόμενα λέγεται **προοικονομία**. Με την αφηγηματική αυτή τεχνική το βάρος δεν δίνεται τόσο στο τι θα συμβεί, όσο στο πώς αυτό θα παρουσιαστεί. (παράδειγμα: ο ποιητής «φρόντισε» η συνέλευση των θεών στην οποία πάρθηκε η απόφαση να επιστρέψει ο Οδυσσέας στη πατρίδα του να γίνει όταν ο Ποσειδώνας είχε πάει στους Αιθίοπες)

Ο **προΐδεασμός** είναι κάποια νύξη, υπαινιγμός του ποιητή για πράγματα που θα συμβούν παρακάτω.

Σελ. 28

Φιλοξενία (εθυμοτυπία)

- ✓ εγκάρδια υποδοχή και πρόσκληση σε γεύμα
- ✓ εξαιρετικές περιποιήσεις
- ✓ μετά το γεύμα, ερωτήσεις για την ταυτότητα του ξένου
- ✓ λουτρό και ανταλλαγή δώρων, που θα προταθούν στο τέλος της φιλοξενίας

Σελ. 30

Εικόνα - σκηνή

Με τον όρο εικόνα, στη λογοτεχνία, εννοούμε την περιγραφή η οποία προκαλεί στον αναγνώστη ή τον ακροατή την εντύπωση ότι βλέπει μπροστά του αυτό που περιγράφεται (π.χ., την υποδοχή της Αθηνάς-Μέντη από τον Τηλέμαχο, α 136-137). Εικόνες είναι κυρίως οι **οπτικές**, αυτές δηλαδή που περνούν από τα μάτια μας, όταν διαβάζουμε ή ακούμε ένα λογοτεχνικό κείμενο, εικόνες όμως λέμε κι αυτές που ερεθίζουν τις άλλες αισθήσεις μας (την ακοή, την όσφρηση κτλ.), οπότε (αντίστοιχα) τις χαρακτηρίζουμε **ακουστικές, οσφρητικές** κτλ.

Ο όρος **σκηνή** είναι έννοια ευρύτερη: παρουσιάζει ένα μέρος της δράσης που έχει ενότητα, μπορεί όμως να περιλαμβάνει περισσότερες από μία εικόνες, όπως, λόγου χάρη, ο αύλειος χώρος του παλατιού (α 116-142). Βασικά κριτήρια για τη διάκριση των σκηνών είναι: **α.** η αλλαγή τόπου, **β.** η αλλαγή προσώπων, **γ.** η αλλαγή τόπου και προσώπων, **δ.** η διαφοροποίηση του χρόνου.

Σελ. 37

Τυπικά στοιχεία

Τυπικά λέγονται τα στοιχεία που επαναλαμβάνονται πανομοιότυπα ή ελαφρά παραλλαγμένα. Μπορεί να είναι: **α)** συνδυασμοί επιθέτων και ουσιαστικών ή άλλες φράσεις (η Αθηνά τα μάτια λάμποντας, και πέταξαν τα λόγια του σαν τα πουλιά) ή στίχοι ολόκληροι (όπως «Της αντιμίλησε ο Τηλέμαχος με φρόνηση και γνώση») ή **β)** θέματα/μοτίβα και σκηνές ολόκληρες (όπως η υποδοχή και η φιλοξενία του επισκέπτη).

Σελ. 38

Ειρωνεία

Ειρωνεία, γενικά, σημαίνει αντίθεση ανάμεσα σε κάτι που φαίνεται ή λέγεται και σε κάτι που πράγματι συμβαίνει ή εννοείται. Στη λογοτεχνία ειδικότερα (στο έπος, στην πεζογραφία, στο θέατρο), ειρωνεία σημαίνει συχνά αντίθεση ανάμεσα σε μια φαινομενική και σε μια πραγματική κατάσταση, την οποία αγνοούν οι άμεσα ενδιαφερόμενοι ήρωες, τη γνωρίζει

όμως ο ακροατής/αναγνώστης/θεατής και βρίσκεται έτσι σε πλεονεκτική θέση σε σχέση προς αυτούς. Αυτή η μορφή ειρωνείας σχετίζεται με την εξέλιξη της δράσης, γι' αυτό χαρακτηρίζεται δραματική.

Σελ. 67

Μονόλογος

Ο μονόλογος είναι ουσιαστικά διάλογος του ήρωα με τον εαυτό του σε κρίσιμες στιγμές της αφήγησης, όταν αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα και αναζητεί μόνος τη λύση τους. Αποκαλύπτει έτσι τις σκέψεις και τα συναισθήματά του, και ο ακροατής κατανοεί καλύτερα τις ενέργειές του.

Ομηρικές παρομοιώσεις (σύνθετες, διεξοδικές, εκτεταμένες, πλατιές)

Σε μια απλή παρομοίωση παρομοιάζονται δύο έννοιες, για παράδειγμα, η Ινώ με πουλί «**σκούρο πουλί με την ουρά σχιστή, παρόμοια πέταξε και βγήκε**» (ε 371), Στην επική ποίηση όμως (και όχι μόνο) συναντούμε και παρομοιώσεις **σύνθετες**, που είναι **εκτεταμένες/διεξοδικές**. Σ' αυτές, η εικόνα που θέλει να μας δείξει ο ποιητής παρομοιάζεται με μια άλλη εικόνα, παρμένη συνήθως από τη φύση ή από την αγροτική ζωή και γνωστή, άρα, στον ομηρικό, τουλάχιστον, ακροατή.

Κατά την ανάλυση μιας διεξοδικής παρομοίωσης διακρίνουμε:

α. τι παρομοιάζεται (δεικτικό μέρος). Το δεικτικό μέρος εισάγεται με κυρίως με τις λέξεις «έτσι» «όμοια ή παρόμοια»,

β. με τι παρομοιάζεται (αναφορικό μέρος). Το αναφορικό μέρος εισάγεται κυρίως με τις λέξεις «πώς», «όπως»

ΠΡΟΣΟΧΗ!!!! προηγείται πάντα το αναφορικό μέρος, το οποίο είναι και μεγαλύτερο σε έκταση και ακολουθεί το δεικτικό)

γ. ποιο είναι το κοινό τους σημείο

δ. ποιος ο ρόλος/η λειτουργία της παρομοίωσης (φωτίζει τη ζητούμενη εικόνα, συμπληρώνει και πλουτίζει την περιγραφή κ.ά.).

Θεσμός της ικεσίας

Η ικεσία ήταν θεσμός της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας προστατευόμενος από τον Ικέσιο Δία, όπως η φιλοξενία από τον Ξένιο Δία, και είχε καθιερωθεί γι' αυτήν, όπως και για τη φιλοξενία, μια ορισμένη εθιμοτυπία: ο ικέτης γονάτιζε μπροστά στον ικετευόμενο, με το ένα χέρι αγκάλιαζε τα γόνατά του, ενώ με το άλλο άγγιζε το πιγούνι ή το γένη του. Αν υπήρχε δυνατότητα, κατέφευγε στον βωμό, που υπήρχε στις αυλές των σπιτιών, ή στην εστία, που υπήρχε στο εσωτερικό του σπιτιού. Εξασφάλιζε έτσι άσυλο ο ικέτης, ως πρόσωπο ιερό, και γινόταν συνήθως δεκτός ως «ξένος»/φιλοξενούμενος.

Άτη - ύβρις - νέμεσις - τίσις: το ηθικό «σχήμα» της Οδύσσειας

Τι πίστευαν δηλαδή οι ομηρικοί άνθρωποι; Πίστευαν ότι ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να αποφασίζει, είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του, άρα πρέπει να αναλαμβάνει και τις συνέπειες των πράξεων του. Υπάρχουν όμως και όρια στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Τα όρια αυτά οφείλουν όλοι να τα σέβονται. Διαφορετικά όταν ο άνθρωπος τυφλωθεί, παρασυρθεί από τα πάθη και τον εγωισμό του (**Άτη**), ξεπερνά το μέτρο και συμπεριφέρεται με έπαρση και ασέβεια (**Ύβρις**). Έτσι με την υβριστική συμπεριφορά του προκαλεί τη θεϊκή οργή (**Νέμεσις**) και την τιμωρία από τους θεούς (**Τίσις**.)

Όρκος

Στην ομηρική κοινωνία ο **όρκος** είχε **μεγάλη δεσμευτική δύναμη**. Ήταν ένα είδος αυτοκατάρας, που ενεργοποιείται εναντίον αυτού του ίδιου που ορκίζεται, σε περίπτωση που τον παραβεί. Όποιος παραβαίνει τον όρκο ονομάζεται **επίορκος** και όποιος ορκίζεται ψέματα ονομάζεται **ψεύδορκος**. Τόσο οι επίορκοι όσο και οι ψεύδορκοι τιμωρούνταν σκληρά (πολλές φορές με θάνατο). **Προστάτης θεός του όρκου είναι ο Όρκιος Δίας**.

Οι θεοί ορκίζονταν στα νερά της Στύγας. (Η Καλυψώ στην ραψωδία ε δεσμεύεται με τριπλό όρκο. Ορκίζεται στη γη, στον ουρανό και στα νερά της Στύγας.)

Καλό διάβασμα, καλή επιτυχία στις εξετάσεις!!!

Ελένη Χαρμαντζή